

Har kommunerne opgivet Udkantsdanmark?

Høst, Jeppe Engset

Published in:
Kommunen

Publication date:
2014

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):

Høst, J. E. (2014). Har kommunerne opgivet Udkantsdanmark? *Kommunen*.
<http://www.kommunen.dk/kronik/skal-hele-danmark-loeftes-ind-i-en-baeredygtig-fremtid-kraever-det-vilje-til-at-planlaegge/>

Har kommunerne opgivet Udkantsdanmark?

Af Jeppe Høst, Postdoc og etnolog på Saxo-Instituttet, Københavns Universitet.

Det virker som en modsætning. Mens kommunale planlæggere er i fuld gang med en økonomisk rationalisering af skoler, plejehjem og andre offentlige institutioner, sætter ildsjæle, private fonde og offentlige puljer gang i et voksende antal udviklingsprojekter. Faktisk står det slet ikke stille i det såkaldte Udkantsdanmark. I ellers dødsdømte landsbyer trodses økonomisk afmatning med en indædt tro på overlevelse. Kreative ildsjæle samarbejder med private fonde og EU-puljer om at omforme gamle landsbyer, bygninger og pladser til nye attraktioner og samlingssteder. Der konkurreres i hele landet om de knappe midler og om at finde de *unikke stedbundne potentialer*. I den økonomiske rationaliserings navn bliver kommuneskoler lukket, for blot at blive genåbnet som private lilleskoler, alt i mens EU-støttede projekter sætter gang i aktiviteter, hvor kommunalreformen netop har fjernet dem. Spørgsmålet er, om kommunerne har opgivet landdistrikterne? Skal hele Danmark løftes ind i en bæredygtig fremtid, så skal noget af den upopulære planlægning måske genindføres og med kommunerne som det naturlige og demokratiske omdrejningspunkt. Kigger man tilbage på landdistrikternes historie er der meget, der peger på, at udvikling kræver en samlet vision og en vilje til at udføre den.

Landdistriktsproblemet

I 1958 fik Danmark den første lov om egnsudvikling. Loven handlede hovedsageligt om at få industrivirksomheder til at lokalisere sig i ”de forsømte landsdele”. Midlerne i loven var statslån og loven var rettet mod at fjerne arbejdsløshedsøerne, der var områder, hvor arbejdsløsheden var strukturelt højere end i andre egne. Nyt var nemlig, at arbejdsløsheden her ikke lod sig påvirke af, at økonomien andre steder var begyndt at vokse. Landbruget var ikke længere landets største erhverv, og de udsatte grupper var særligt landarbejdere, tørvegravere og brunkulsarbejdere. I arbejdsløshedsøerne kæmpede man med en arbejdsløshed, som om vinteren nåede op til 50 procent, og der blev nedsat kommissioner til at se på problemet. I løbet af 1950’erne udviklede diskussionen sig heftigt, og især forslagene om at øge arbejdskraftens mobilitet mødte modstand. Tesen var, at kunne man få den overskydende arbejdskraft flyttet til byerne og især København, hvor der var større vækst i industrien, ja så var problemet måske løst. Det forslag betød samtidig en aktiv affolkning af landområderne og mødte stor lokal modstand. En af modstanderne var Cheminova-stifter Gunnar Andreasen, der i 1953 havde flyttet sin fabrik til Vestjylland. Han udgav i pjecen ”Vestjyllands Fremtid”, der opfordrede til en industrialisering af Vestjylland. I pjecen gav Andreasen udtryk for at Vestjylland var forsømt, ikke bare med hensyn til infrastruktur og uddannelse, men også administrativt af et centralistisk statsbureaukrati. Med den rette infrastruktur og administration var Vestjylland faktisk propfyldt med

industrielle potentialer. Diskussionen i 1950'erne minder på mange måder om den i dag, hvor ideen om København som det naturlige vækstcenter også er stærk, men også møder stor modstand ude lokalt. I dag er affolkningen et reelt problem, hvilket de mange diskussioner omkring tomme huse vidner om. Som nævnt blev resultatet i 1958 et forsøg på at industrialisere de forsømte landsdele og dermed at skabe varig helårsbeskæftigelse, og altså ikke en aktiv affolkning af yderområderne. Det skete samtidig med en udbygning af vand- og kraftværker og omfattende forbedringer af havne, jernbane og vejnet. Infrastruktur blev altså brugt til at løfte de forsømte egne ind i en ny tids økonomi; nemlig industrisamfundet. I dag ville dette betyde investeringer i den digitale infrastruktur, en koordineret lokalisering af videnstunge virksomheder samt universiteter til udkantsområderne. Det matcher dårligt med den tendens til centralisering, vi ser i dag, hvor for eksempel Aalborg Universitet udvider med afdelinger i København. Mange har svært ved at forestille sig, at viden og vækst kan skabes vest for Valbybakke. Interessant nok har også vækstcentertanken historiske paralleller.

Det glemte folk

Ligesom i dag, var der i 1970'erne blandt økonomer enighed om, at fremtidens vækst ville blive koncentreret omkring nogle få vækstcentre. I Socialdemokratiet formuleredes på denne basis en progressiv planlægning. Danmark skulle planlægges, så en række af egnscentre kunne løfte deres opland og skabe homogene forhold for danskerne. I løbet af et tiår fra 1965 og frem indførtes en række planlove og en kommunalreform, som skulle fremme lighed og nærhed til offentlig service, natur og fritidsaktiviteter. Men den socialdemokratiske egnscentertanke blev i slutningen af 1970'erne alvorligt udfordret. Udfordringerne kom fra en befolkning, som ikke ønskede at acceptere den omfattende centralisering af offentlig og privat service, men som i stedet kæmpede indædt for deres egen landsbys og livsforms overlevelse. Det ligner meget det billede, der tegner sig efter kommunalreformen i 2007, hvor lukninger af skoler, plejehjem og kommunale afdelinger også møder stor lokal modstand. Men 1970'ernes vækstcenterteori blev også udfordret fagligt, da det viste sig, at den industrielle vækst, modsat hvad teorien sagde, spredte sig og etablerede sig uden for bycentrene. Den daværende økonomiske teori baserede sig på en ligning mellem økonomi, industri og urbanisering – og avanceret industri krævede i teorien avancerede bysystemer, som der kun var få af i Danmark. Men til manges overraskelse viste det sig, at nogle af de teknologisk mest konkurrencedygtige og mest profitskabende virksomheder lå i småkommuner i det nordlige og vestlige Jylland. De var oven i købet startet af lokale iværksættere og med lokal kapital. Den socialdemokratiske ide om regional lighed og kulturel homogenitet blev i løbet af 1980'erne forladt, og med udsigt til det nye indre marked blev lighedstanken forladt til fordel for ideen om at udvikle hver enkelt egns unikke karakter, identitet og konkurrenceevne. Ideen om at planlægge sig til regional lighed

blev altså opgivet til fordel for at give regionerne lige forudsætninger for udvikling. Her finder vi nok også forklaringen på nutidens udprægede konkurrence mellem kommuner, foreninger og ildsjæle om de samme knappe projektmidler og højtuddannede tilflyttere. Vi har med andre ord også accepteret, at ikke alle egne vil udvikle sig lige meget.

Den økonomiske krise har sammen med kommunalreformen sat gang i nye rationaliseringer af det danske rum og økonomi. Igen i dag ser vi lokale reaktioner mod centraliseringer, og som noget nyt har kommunerne nærmest sluppet taget på udviklingen i lokalsamfundene. Bolden er til gengæld blevet grebet af lokale ildsjæle og private fonde, der langt hen af vejen finansierer og bestemmer over landdistrikternes skæbne. Kører man rundt i Danmark i dag, ser man derfor afvikling og udvikling side om side, mens der tilsyneladende ingen logisk geografisk forklaring er på, hvor der er positiv udvikling, og hvor cementblanderer er gået i stå i forhaven. Det er sjældent kommunen, der har sat gang i tingene, tværtimod er den lokale udvikling ofte skabt i modstand og i trods overfor kommunale beslutninger. Dermed er det i vid udstrækning ildsjælernes engagement, der arbejder sammen med fondenes investeringer. Men der er problematiske sider af udviklingen. For de mange projektmagere forventer kommunal støtte og samarbejde, men glemmer, at den kommunale myndighed forvalter det almene ansvar og ikke den enkelte landsbys. Kommunerne fremstår derfor for ildsjælene som reaktionære og som forvaltere af den afvikling, de selv skaber. Ligeledes kommer der en dag, hvor projektmidlerne løber ud, og hvor der så kigges langt efter kommunal medfinansiering af drift og vedligeholdelse. Endnu mere overordnet må vi spørge, om vi skal bruge de store statslige infrastrukturinvesteringer på afvikling eller udvikling? Skal vi gentage det tyvende århundredes bedrift og løfte hele Danmark ind i en ny økonomi, så skal noget af den upopulære, men omfattende planlægningsvilje måske genindføres og med kommunerne som det naturlige og demokratiske omdrejningspunkt. En ting er sikkert, den brede politiske enighed om centralisering og rationalisering kommer til at møde modstand fra lokalsamfund, der ønsker at bevare deres byer og livsform.